

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА

Кафедра українознавства

**КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
з дисципліни «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ: цивілізаційний вимір»**

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Спеціальність: G21 Біотехнології та біоінженерія, галузь знань: G Інженерія, виробництво та будівництво.

Освітньо-професійна програма: Біотехнології та біоінженерія

Спеціальність: E1 Біологія та біохімія, галузь знань: Природничі науки, математика та статистика.

Освітньо-професійна програма: Біологія.

Спеціальність: 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями), галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка.

Освітньо-професійна програма: Середня освіта (біологія та здоров'я людини).

Вид дисципліни: обов'язкова.

Факультет: біологічний

Укладачі: к.філос.н., доц. Михайло Чугуєнко

I. Навчальний контент:

1. Дистанційний курс:Чугуєнко М. В. Історія України: цивілізаційний вимір: ХНУ імені В.Н. Каразіна,

<https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=15045>

2. Плани практичних занять, завдання, кейси, література, відео для практичної аудиторної роботи здобувачів та самостійної роботи:

<https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=15045>

3. Питання, кейси, завдання для поточного та підсумкового контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти у формі екзамену

<https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=15045>

1. Навчальний контент:

1.1 Лекційні матеріали

Лекція 1. Вступ до навчального курсу «історія України: цивілізаційний вимір».

Необхідність вивчення цивілізаційної історії України на сучасному етапі.

Проблема предмету історії України: цивілізаційний вимір.

Основні джерела з цивілізаційної історії України. Історіографія історії України.

Головні завдання курсу.

Література

Бойко О. Д. Історія України. Київ, 2014.

Блок М. Апологія історії або ремесло історика. Київ, 2018

Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять. Київ, 2014

Пінкер С. Добрі янголи людської природи. Чому у світі панувало насильство і чи стало його менше. Київ, 2022

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків, 2016.

Snyder T. The making of Modern Ukraine. Режим доступу:

https://www.youtube.com/playlist?list=PLh9mgdi4rNewfxO7LhBoz_1Mx1MaO6sw_

Лекція 2. України у первісні та стародавні часи.

Загальна характеристика мисливсько-збиральницьких суспільств. Археологічні культури та пам'ятки V-I тис. до н.е.

Неолітична революція на Близькому Сході. Виникнення хліборобських осілих культур на теренах України. Кукутене-Трипілля - найвідоміша неолітична культура на теренах України.

Стародавня Україна на периферії античної Ойкумени.

Стародавні кочові культури на теренах України. Кіммерійці. Скіфи. Савромати.

Античні міста-поліси у Причорномор'ї. Ольвія Понтійська. Боспорське царство.

Митридат VI Євпатор. Римська присутність.

Загибель античних міст держав.

Література

Геродот Історія в 9 книгах. Київ, 1993

Вахрамеева Г. В. Культ Деметри у сакральному житті Боспору (VI—I ст. до н. е.) / Г. В. Вахрамеева. *Древности*. 2016. Вип. 14. С. 8–15. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drev_2016_14_3.

Ключко Л. С. Реконструкція вбрання боспорянки. *Археологія і давня історія України*. 2023. Вип. 2. С. 76-86. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/arhdiu_2023_2_10.

Новітні міфи та фальшивки про походження українців. Збірник статей. Київ: Темпора, 2008. С. 7-82, 87-111

Олійник М. А. Рим і Боспор: військові контакти на тлі взаємовідносин між обома державами в I–II ст. н. е. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. 2019. Вип. 3. С. 74-88. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/irtpa_2019_3_9.

Північне Причорномор'я в античну добу. Київ, 2017

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків, 2016.

Скржинська М. В. Релігія й влада в Боспорському царстві й Ольвії в VI-I ст. до н.е.

Український історичний журнал. 2014. № 3. Режим

доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UIJ_2014_4_3

Трипільська культура: міфи та фейки. 10 запитань істориків. Режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=oDY92oB-Kqk>

Леонід Залізняка про походження українців.

<https://www.youtube.com/watch?v=3t6l6BTY5Fw>

Лекція 3. Українські землі в добу Середньовіччя (IV-XV ст.).

Слов'янський етногенез: традиційні й сучасні історіографічні теорії.

Давньоруська імперія Рюриковичів. Теорії походження Русі. Соціальний лад Давньої Русі. Чи існував феодалізм на Русі?

Релігія й культура Давньої Русі. Проблема першого хрещення Русі. Релігійний вибір та його наслідки для історичної долі східно-слов'янських етносів.

Розпад Давньої Русі: етнічні лінії розломів.

Література.

1. Літопис руський : [переклад за Іпатіївським списком] : / Вступ. ст., приміт. і пер. Л. Є. Махновець. К. : Дніпро, 1989. С. 49-52, 60-67, 104-106. Див. на сайті // www.litopys.org.ua
2. 3. Моця О. Землероби та кочовики на Великому кордоні Східної Європи за часів Київської Русі. Київ, 2015
3. Моця О.П. Київська Русь і країни Європи: характерні риси східнослов'янської державності, рівні міжнародних відносин та напрямів контактів. *Український історичний журнал*. 2007. № 1. С. 4-19. Або на сайті // www.history.org.ua
4. ПЛОХІЙ С. Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі. Київ, 2015.
5. Ричка В. Володимир Мономах. Харків: Фоліо, 2019. 120 с.

Лекція 4. Українські землі у складі Великого князівства Литовського.

1. Приєднання українських земель до Великого князівства Литовського.
2. Еволюція становища українців у Великому князівстві литовському.
3. Чи було Велике князівство Литовське литовсько-руською державою? Місце литовської доби в етно-національній історії українців.

Література.

НОРКУС З. НЕПРОГОЛОШЕНА ІМПЕРІЯ. Київ, 2016

Русина О. В. Україна під татарами і Литвою. Київ, 1998

Україна і Велике князівство Литовське в XIV–XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі. Тези доповідей. Київ, 2007

Україна і Велике князівство Литовське в XIV–XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі. II Міжнародна наукова конференція. Тези доповідей. Київ, 2011;

Лекція 5. Ранньо-модерна Україна в другій половині XVI - кінець XVII ст.

Релігія та суспільство в ранньомодерній Україні. Берестейська церковна унія 1596 р. та її наслідки.

Українська козащина на «Великому кордоні» цивілізацій. Українська ранньомодерна революція й Гетьманська держава в контексті етнополітичного розвитку Європи XVI – XVII ст.).

Література.

Брехуненко В. Східна брама Європи. Козацька Україна в середині XVII–XVIII ст. / Ред. Ю. Олійник. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2014

Вирський Д. Початок сучасності. Друга хвиля глобалізації. Київ, 2022

Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. Миколи Климчука. Київ: Laurus, 2013. 440 с.

Старченко Н. Українські світи Речі Посполитої. Історії про історії. К.: Laurus, 2021. 616 с.

Тимошенко Л. Реформа і криза (До 425-річчя Берестейської унії) Режим доступу: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/avtorska-kolonka/2885-leonid-timoshenko-reforma-i-kriza-do-425-richchya-berestejskoji-uniji>

Українське козацтво. Режим доступу: <http://www.cossackdom.com/>

Лекція 6. Україна у складі Московської держави й Російської імперії (кінець XVII – кінець XVIII ст.

Обмеження царизмом української автономії. Українська політика царя Петра: напрями, методи, наслідки. Малоросійські Колегії. Автономістський рух у Гетьманській державі.

Ліквідація царизмом української автономії: причини, етапи, наслідки.

Особливості історичного розвитку регіонів України в XVII – ХУІІІ ст.: Слобожанщина, Правобережжя, Галичина, Закарпаття, Буковина, Запорізька Січ.

Гайдамаччина та «Коліївщина»: передумови, етапи розгортання, оцінка наслідків. Життєві долі ватажків та рядових учасників гайдамацького руху.

Занепад традиційних форм української культури наприкінці ХУІІІ ст. Провінціалізація культурного життя.

Повсякденне життя й побут українців

Література.

Архів Коша Нової Запорозької Січі: Корпус документів 1734–1775 / Гол. редкол. Г.В. Папакін; упор.: Л.З. Гісцова, Л.Я. Демченко, Т.Л. Кузик та ін. Т.8. Кам'янець Подільський: Гордукова І.Є., 2019. 896 с.

Бовгиря «Язык козацький»: мова як ознака ідентичності у Гетьманщині (друга половина ХУІІ–ХУІІІ ст.). *Український історичний журнал*. 2020. № 6.

Величко С. «Літопис» / Відп. ред.: В. Смолій, Т. Таїрова-Яковлева; упор.: Г. Боряк, Т. Таїрова-Яковлева. Київ, 2020

Горобець В. Гетьман Брюховецький: Життя у славі, владі та ганьбі. Київ: Парламентське вид-во, 2019.

Коліївщина: 1768–1769 роки у документальній та мемуарній спадщині / Гол. ред. В. Смолій; упор. І. Синяк. Т.1: Документи архіву Коша Нової Запорозької Січі. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2019. 494 с.

Таїрова-Яковлев Т. Г. Гетьмани України. Історії про славу, трагедії та мужність / Пер. з рос. Н. Єгоровець; Наук. ред. В. Щербак. Київ, 2015

Таїрова-Яковлева Т. Коліївщина: великі ілюзії / Пер. з рос. Т. Кришталовської. Київ, 2019

Яковенко Н. У пошуках Нового неба. Життя і тексти Йоанікія Галатовського. Київ: Лаурис, Критика, 2017. 704 с.

Українське козацтво. Режим доступу: <http://www.cossackdom.com/>

Лекція 7. Українське етнонаціональне відродження XIX – на початку XX ст.).

Українські землі під владою династичних імперій (кінець XVIII-початок XX ст.).

Українське етнонаціональне відродження: історичний контекст, передумови, етапи розвитку, історичне значення. Особливості українського романтизму та його вплив на формування української національної ідеї.

Кирило – Мефодіївське братство: склад, програмні документи та історичне значення його діяльності. Філософія української національної ідеї в творчості Т. Шевченка та її вплив на визвольний рух. «Хлопомани». Громадівський рух. «Громадівський соціалізм» М. Драгоманова.

Імперська модернізація України у др.пол. XIX-на початку XX ст.

«Великі реформи» та їхні наслідки.

Український національний рух в Російській імперії: соціальна структура та особливості. Становлення багатопартійності на підросійській Україні. Україна у революції 1905-07 рр.

Повсякденне життя й побут українців.

Література.

Беазюк Україна в історії Європи XIX початку XX ст.: історичні нариси. *Український історичний журнал*. 2020. № 4

Бунтарки: жінки і модерна нація. Упоряд. В. Агєєва. Київ, 2020

Верига В. Нариси історії України (кінець XVIII - початок XX ст.) / В. Верига. Львів: Світ, 1996. 447 с..

Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIXXX століття. Київ: Генеза, 1996.

Довжук І. Українське національне відродження у 1840-1850-х рр. *Проблеми історії України XIX-початку XX ст.* 2020. Вип. 30

Головченко В. Від “Самостійної України” до Союзу визволення України: Нариси з історії української соціал-демократії початку XX ст. Харків, 1996. 16.

Мартинець В. Микола Міхновський – піонер українського націоналізму. *Політологічні читання*. 1995 № 2.

Міхновський М. Самостійна Україна: Справа української інтелігенції. Київ, 2007.

Колесник І. Українське XIX століття у термінах і поняттях глобальної історії. *Український історичний журнал*. 2022. № 5

Лисенко О. Проблема соціально-економічного становища України в російському імперському просторі на зламі XIX - XX ст. *Проблеми історії України*. 2022. Вип. 31

Лисяк-Рудницький І. Український національний рух напередодні першої світової війни. Лисяк Рудницький І. Історичні есе. Т.1. Київ, 1994. С.471-483.

Милько В. Модернізація системи освіти в Україні у половині 1860-1870-і рр. *Український історичний журнал*. 2021. № 6

Реєнт О. Чорносотенці: український аспект. *Український історичний журнал*. 2021. № 5

Шляхов О. Промисловці Півдня України та їхні підприємницькі практики наприкінці XIX ст *Український історичний журнал*. 2022. № 3

Лекція 8. Етнонаціональне відродження на західноукраїнських землях:

Етнополітика Габсбургів у Галичині. Суперництво галицьких українців з поляками.

Національне відродження галицьких українців: передумови, напрямки розвитку, особливості та історичне значення. «Роль УГКЦ у національному відродженні у Галичині.

«Руська Трійця» та її діяльність.

Револуція 1848 р. у Галичині.

«Москвофіли» та «народовці».

Історична роль діяльності І. Франка. «Молода Україна».

Еміграція галицьких селян з краю: причини та наслідки. Українська діаспора в США, Канаді й Бразилії.

Розвиоок національного руху у Галичині. Український «П'ємонт». Митрополит УГКЦ та митрополит А. Шептицький. Боротьба з поляками за Східну Галичину.

Література.

Аркуша О, Кондратюк К., Мудрий М., Сухий О. Час народів. Історія України XIX ст. Львів, 2016

Верига В. Нариси історії України (кінець XVIII - початок XX ст.). Львів: Світ, 1996. 447 с..

Голик Р. Реальна й віддзеркалена Галичина: календарі, час, ментальність й повсякденне життя галичан в краю й на еміграції (кінець XIX – перша половина XX ст.) / Р. Голик // Вісник Львівського університету. Серія : Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. - 2014. - Вип. 9. - С. 23–42. - Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlukbit_2014_9_4.

Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX-XX століття. Київ: Генеза, 1996.

Громакова Н. Ю. Галичина як об'єкт модернізації імперського простору першої половини XIX ст. . *Вісник аграрної історії*. 2018. - Вип. 23-24. С. 20-27. Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vai_2018_23-24_5.

Зашкільняк Л. Галичина на ментальних мапах українців XIX – початку XX століття. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць.. Серія: : Історія, міжнародні відносини*. 2012. Вип. 10. С. 94-105. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2012_10_11.

Лисенко В. С. Формування месіанської візії "Галичина – український П'ємонт" у другій половині XIX – першій половині XX ст. *Гілея: науковий вісник*. 2017. Вип. 123. С. 17-20. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2017_123_6.

Олійник С. В. Галичина в зовнішній політиці Російської імперії першої половини XIX ст. / С. В. Олійник // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Історичні науки. - 2015. - Вип. 8. - С. 477-487. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkpnu_i_2015_8_52.

Сухий О. Галичина між Сходом і Заходом. Нариси історії XIX ст. Львів, 1999

Лекція 9. Україна у роки Першої світової війни та революції 1917- 1921 рр:

передумови, етапи, чинники, історичне значення.

Українська Центральна Рада: утворення, партійний склад, ідеології. Більшовицька агресія проти УНР. Австро-німецька окупація України: позитивні та негативні наслідки.

Українська держава 1918 року. Внутрішня та зовнішня політика. Розвиток науки, освіти та культури в добу гетьманату. Крах гетьманату: причини та наслідки.

Директорія УНР і ЗУНР. Головні напрями зовнішньої політики: вороги та союзники.

Злука УНР та ЗУНР та її історичне значення. Симон Петлюра – головний отаман Директорії УНР.

Західноукраїнська народна республіка. Виникнення. Основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики. Крах Директорії та ЗУНР: причини та наслідки. Оцінка спадщини української революції.

Феномен «махновщини» у Степовій Україні. Причини поразки. Ідейний спадок.

Підсумки української національної революції.

Повсякденне життя й побут українців учаси Першої світової війни та визвольних змагань.

Література.

Благодир Н. Українізація шкільної освіти в Харківській губернії за часів національно-визвольних змагань (1917—1920 рр.) / Н. Благодир // Українознавство. - 2019. - № 2. - С. 227-239. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2019_2_21. Верстюк В. Російсько-українські війни 1917-1921 рр. теперішнє в минулому. *Проблеми вивчення історії української революції 1917-1921 рр.*. 2022. Вип. 17

Ковальчук М. Битва двох революцій: Перша війна Української Народної Республіки з Радянської Росією. 1917—1918 рр. / НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Т. 1. Київ, 2015

Кримськотатарський національний рух у 1917-1920 рр. за архівами комуністичних спецслужб / Упоряд. Іванець А., Когут А. Київ: К.І.С., 2019 448 с.

Орлик С. Мародерство, грабежі, розбій російських окупаційних військ на Східній Макаренко К. Українізація вищої освіти в період Української Центральної Ради та Гетьманату П. Скоропадського (1917—1918 рр.) *Українознавство*. 2019. № 2. С. 192-201. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2019_2_18.

Галичині й Північній Буковині в роки Першої світової війни. *Український історичний журнал*. 2022. № 2

Пиріг Р. Гетьманат Павла Скоропадського: комплекс малоросійства правлячої еліти.. *Український історичний журнал*. 2023. Число 4. С. 59. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_4_5

Телячий Ю. Українське культурно-національне відродження 1917-1920 рр.: до проблеми методологічного контексту. Україна XX століття: культура, ідеологія, 2020. Вип. 25.

Лекція 10. Україна у добу імперсько-тоталітарної модернізації.

Етапи та рушійні сили утвердження Радянської влади на Україні. Воєнно-політичний союз з Радянською Росією. Політика та культура доби «воєнного комунізму». “Червоний терор”.

Україна 1920-х рр. «Нова економічна політика» більшовиків та особливості її проведення в Україні. Церковна політика більшовиків. Похід проти церкви. Створення УАПЦ. «Політичний бандитизм» в українському селі. Останні спалахи повстанського руху. «Холоднорська республіка».

Національна політика більшовиків і етнічні процеси в Україні: “русифікація” і “українізація” партійно-державного життя. Етнополітичне значення утворення СРСР. Український націонал-більшовизм як спроба “коренізації” комуністичної ідеології в Україні.

Українізація поза межами УСРР (Кубань, Поволжя, Далекий Схід).

Тоталітарна модернізація в УРСР у 1930-х рр.: передумови, форми, ціна.

Формування та функціонування компартійно-державної номенклатури УСРР в 1920-30-ті рр.

Колективізація: причини, етапи, наслідки. Дискусія довкола причин та наслідків голодомору 1932 – 1933 рр.

Масові репресії як інструмент етнополітики радянського уряду. Політичні процеси 1930-х: причини, механізми, наслідки. Формування системи ГУЛАГ. Проблема опору суспільства тоталітаризмові.

Сталінська культурна революція як засіб модернізації радянського суспільства. Розгром української культури, освіти та науки

Радянський мас-культ доби сталінізму. Побут і ментальність радянських українців періоду “ великого перелому”.

Література.

Архів Розстріляного Відродження. Лесь Курбас і театр «Березіль» : Архівні документи (1927-1988). – Т. 2. Київ: Смолоскип, 2016. 504 с.

Бабенко О. Репресії 30-40-х років ХХ ст. як метод побудови тоталітарної держави (на матеріалі конкретної архівної кримінальної справи з фондів ДАКО). *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія : Історичні науки. 2015. Вип. 22. С. 114-118. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_i_2015_22_21.

Бривко М. Політичні репресії 1920–1930-х рр. у контексті мікроісторичного дослідження: місто Сніжне Донецької області. *З архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КГБ*. 2019. № 2. С. 73–91. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/za_2019_2_5.

Вронська Т.В. Заручники тоталітарного режиму: **репресії** проти родин "ворогів народу" в Україні (1917 – 1953 рр.). Київ: Інститут історії України НАН України, 2009. 486 с.

Ковальчук О. О. Національно-культурне відродження українців на теренах СРСР за межами республіки (кінець 20 -х - початок 30-х років ХХ ст.) *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2010. Вип. 4. С. 15-30. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2010_4_4.

Шевченко С. Папакін Г. "Чорні дошки": антиселянські репресії (1932 – 1933). – К.: Інститут історії України НАНУ, 2014. – 422 с. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Історичні науки.* 2015. Вип. 22. С. 210-213. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_i_2015_22_37.

Шпакович К. Мовна політика в УСРР та українізація національно-державного апарату на сторінках харківських періодичних видань 1920-х років. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету.* 2014. Вип. 40. С. 112-116. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2014_40_20

Лекція 11. Українське питання в Європі 1920 – 1930 –х рр.

Етнополітична ситуація на західноукраїнських землях у міжвоєнну добу.
Етнополітика Польщі, Румунії та Чехословаччини щодо української національної меншини: схожість та відмінності.

Національно – визвольний рух у Західній Україні у міжвоєнний період.

Розкол в ОУН: причини, етапи, наслідки. “Структури повсякденності” та ментальність західних українців.

Повсякденне життя й побут українців.

Література.

Гон М. М. Знищення цільових груп у СРСР часів сталінської диктатури. *Панорама політологічних студій.* 2012. Вип. 8. С. 259-263. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pps_2012_8_38.

Ігнатенко І. "Ідеальна жінка": уявлення про жіночу красу в СРСР у 1920–1930-ті роки / І. Ігнатенко, О. Оприско // *Етнічна історія народів Європи.* - 2014. - Вип. 42. - С. 178–183. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2014_42_28.

Косик В. Спецоперації НКВД-КГБ проти ОУН: боротьба Москви проти українського націоналізму, 1933-1943. Дослідження методів боротьби. Репринтне видання. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 160 с.

Хома І. Євген Коновалець і початки УВО (серпень – листопад 1920 р.) *Проблеми гуманітарних наук. Серія : Історія.* 2019. Вип. 2. С. 64–81. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgn_ist_2019_2_6.

Центр досліджень визвольного руху. Режим доступу: <http://cdvr.org.ua/>

Лекція 12. Україна у Другій світовій війні.

Українське питання в політиці СРСР та Німеччини напередодні та під час Другої світової війни.

Етнополітика радянського та нацистського режимів в Україні: схожість та відмінність.
Радянізація Західної України як перший приклад окупаційної практики в Європі. Український та європейський колабораціоналізм: порівняльна характеристика.

Український націоналізм у Другій світовій війні: зміни в ідеології, основні напрямки діяльності, історична оцінка. Українська повстанська армія (УПА). Етнічний конфлікт поляків та українців під час Другої світової війни: причини, перебіг, наслідки.

Наслідки Другої світової війни.

Повсякденне життя й побут українців у період Другої світової війни

Література.

Баришпопєць Соціална структура українського суспільства часів Другої світової війни. *Сторінки воєнної історії України*. 2021. Вип. 23

Борщик Я. Архівні джерела до історії взаємодопомоги та порятунку між українцями й поляками в 1943—1944 рр. на Волині / Я. Борщик // *Український історичний журнал*. 2023. Число 4. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_4_8

Війна і міф. Невідома Друга світова. Київ, 2016

Гавришко М. Заборонене кохання. Фактичні дружини учасників підпілля ОУН та УПА у 1940-1950-і рр. *Україна Модерна*. 2015.

<https://uamoderna.com/md/havryshko-de-facto-marriages-upa/>

Грицюк В. Україна в об'єднаних лавах Об'єднаних націй: легітимація та внесок у боротьбу проти нацизму, фашизму у період Другої світової війни. *Український історичний журнал*. 2020. № 3

Жінки Центральної та Східної Європи у Другій світовій війні : Гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства : 3б. наук. статей / за наук. ред. Г.Грінченко, К.Кобченко, О.Кісь. Київ: ТОВ “Арт-книга”, 2015. 336 с

Каліщук О. Українсько-польські взаємини в роки Другої світової війни: інтерпретації минулого в умовах зміни геополітичних реалій / О. Каліщук // *Український історичний журнал*. 2023. Число 4. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_4_7

Патриляк І. К. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду. Ніжин, 2010. 590 с.

Посівнич М. Степан Бандера в німецьких тюрмах і концтаборі Заксенгаузе.н *Український визвольний рух*. 2015. № 20. С. 134-138. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uvr_2015_20_11.

Снайдер Т. Криваві землі: Європа поміж Гітлером та Сталінім: монографія. Київ: Грані-Т, 2011. 448 с.

Стецишин О. Бандерівський інтернаціонал. Грузини, росіяни, євреї... / Олег Стецишин; Центр досліджень визвольного руху. Львів: Часопис, 2015. 328 с.

Стяжкіна О. «Червоні злодії» Другої світової: практики й наслідки мародерства радянських військовослужбовців під час війни. *Український історичний журнал*. 2022. № 3

Лекція 13. Радянська Україна у другій половині 1940 - першій половині 1960-х років.

Україна у другій половині 1940-на початку 1950-х рр. “Друге дихання” радянського тоталітаризму. Посилення російського імпер-шовінізму. Ідеологічні кампанії й репресії.. Українофобія та юдофобія. Післявоєнна радянізація Західної України.

Рух Опору радянізації. Діяльність ОУН-УПА в післявоєнні роки.

Повсякденне життя й побут українців у повоєнні роки.

Література.

Василенко С. М. Повоєнні репресії проти селян України (1944 – 1953) *Історичний архів*. 2015. Вип. 15. С. 22-28. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ians_2015_15_4.

Вронська Т. Дорога у заслання депортованих із Західної України: друга половина 1940-х рр. *Український історичний журнал*. 2022. № 5

Дрогомирецька Л. Р. Репресії проти селян в Західних областях України в період колективізації (1944–1953 рр.) / Л. Р. Дрогомирецька, А. Р. Малик // Гілея: науковий вісник. -

2018. - Вип. 138(1). - С. 97-100. - Режим доступу:
[http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2018_138\(1\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2018_138(1)_22).

Каганов Ю. О. Конструювання «радянської людини» (1953—1991): українська версія. Запоріжжя: Інтер-М, 2019. 432 с.

Крупина Лазар Каганович і голод 1946-1947 рр. в Україні. Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. Зб.ст. Київ, 2021. Вип. 26

Радянські виборчі кампанії в Західній Україні 1946-1950-і рр. Збірник длк.і матеріалів. Київ: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2011. 776 с.

Тріумф людини. Українці в нацистських і радянських концтаборах / (Під заг. ред. В. В'ятровича). Український інститут національної пам'яті; Центр досліджень визвольного руху. Львів: Папуга, 2019. 200 с.

Лекція 14. Україна у добу занепаду імпер-тоталітарної системи (1960-1980-і).

Україна в добу «відлиги», «розвиненого соціалізму» та перебудови.

Особливості етнополітики радянського керівництва у 1960-70-ті роки: теорія й практика. Курс на “злиття націй” і формування “ нової історичної спільноти” – радянський народ. “Радянська людина” – етнічний маргінал (“креол”) чи “російська людина” ?

Посилення русифікації духовного життя та загострення мовного питання. Юдофобія в СРСР.

Покоління шестидесятників та їхня роль у національно-культурному відродженні України.

Особливості дисидентського й правозахисного руху в Україні: ідеї, течії, лідери. Етнічні проблеми в програмах дисидентів. Іван Дзюба “Інтернаціоналізм та русифікація?”.

«Перебудова» в Україні: задум, реалізація та наслідки. Чи зазнала номенклатурна модернізація поразки чи здобула перемогу?

Повсякденне життя й побут українців у 1960-ті 1980-і рр..

Література.

Агапов В. Л. Ставлення партійно-державного керівництва СРСР та органів влади до страйку українських шахтарів у липні 1989 р. *Історичні і політологічні дослідження*. 2013. № 4. С. 221-232. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lipd_2013_4_27. Бондарчук

Шестидесятники у Радянській Україні 1940-1980-і рр. Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. Зб. ст. Київ, 2020. Вип. 25

Швидкий В. Культурні подразники в українському повсякденні (1960-1980-і рр.). Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. Зб. ст. Київ, 2023. Вип. 27

Даниленко В., Даниленко С. Україна часів горбачовської «перебудови»: спроба перезавантаження. Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. Зб. ст. Київ, 2023. Вип. 27

Кузьменко Ю. В. Українська партійно-радянська номенклатура в умовах реформування політичної системи СРСР (1988–1989 рр.) *Інтелекція і влада. Серія : Історія*. 2011. Вип. 21. - С. 96-114. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iiv_2011_21_12.

Пашковський П. І. Роль радянської політичної еліти в процесі дезінтеграції СРСР: інтерпретації в західній історіографії. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологічні науки*. 2013. № 23(3). С. 215-223. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluc_2013_23\(3\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluc_2013_23(3)_20).

Плохій С. Остання імперія. Харків, 2019

Широкова І. В. Каральна психіатрія в СРСР: наука на службі у держави (1960–1980) *Наукові записки НаУКМА. Історичні науки*. 2012. Т. 130. С. 33-36. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAi_2012_130_8.

Лекція 16. Пост-імперська Україна: боротьба за етно-цивілізаційну ідентичність.

Проголошення державної незалежності України 24 серпня 1991 р. Референдум 1 грудня 1991 р.

Від «багатовекторності» до євроатлантичної інтеграції як провідного вектору зовнішньої політики: виклики, здобутки, ціна, перспективи.

Розбудова державних інституцій незалежної України.

Становлення інституцій та самосвідомості громадянського суспільства. Реформи і революції у пост «Помаранчева революція». Євромайдан і «Революція Гідності».

Соціально-економічний розвиток: напрями, чинники, проблеми, перспективи. Екологічні проблеми сучасної України.

Провідні тенденції культурного розвитку пост-імперської України. Еволюція структур повсякденності й ментальності населення пост-імперської України.

Повсякденне життя й побут українців у пострадянські часи.

Література.

Назаров М. С. Пострадянський псевдodemократичний транзит. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 99. С. 367-371. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_99_91.

Ніколаєнко Н. О. Адміністративний ресурс як пострадянський синдром у виборчому процесі. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Сер. : Політологія. 2014. Т. 236, Вип. 224. С. 51-55. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2014_236_224_12

Орлова Т. "Революція претензій" і пострадянський простір у дзеркалі соціальної історії / Т. Орлова // *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць.. Серія: : Історія, міжнародні відносини*. 2018. Вип. 21. С. 33-39. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2018_21_5.

Пальшков К. Є. Легіслатури Л.М. Кравчука та Л.Д. Кучми як період становлення та затвердження авторитарного іміджу українського президентства. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 50. С. 194-201. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2013_50_23.

Шумка А. В. Українсько-російські відносини у пострадянський період як економічне протистояння. *Військово-науковий вісник*. 2010. Вип. 14. С. 131-146. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnv_2010_14_11.

Лекція 16. Російсько-українська «гібридна» війна.

Передумови війни. Історичне коріння. Українсько-російські стосунки: етапи, чинники, проблеми, перспективи

Анексія Криму і окупація окремих районів Донбасу. Міжнародна спільнота у пошуках шляхів де окупації Криму й Донбасу.

Широкомасштабне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р. Окупація та військові злочини РФ на території України. Опір російським загарбникам, міжнародна підтримка України у війні за її незалежність і територіальну цілісність.

Повсякденне життя й побут українців під час війни.

Література.

Березовець Т. Анексія: Острів Крим. Хроніки «гібридної війни». Київ, 2015.
Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала: Війни Росії проти України XII–XXI ст. – Вид. 2-ге. Київ, 2018
Брехуненко В. Війна за свідомість: Російські міфи про Україну та її минуле. Київ: Брехуненко Н.А., 2017. 280 с.

Грицюк В., Лисенко О. Війна Російської Федерації проти України: воєнний, міжнародно-правовий, геополітичний і економічний виміри. *Український історичний журнал*. 2023. № 3
Залізняка Л.Л. Україна між Сходом і Заходом. Про витоки і суть російсько-української війни 2014 р. Київ, 2014.

Каппелер А. Нерівні брати. Українці та росіяни від середньовіччя до сучасності. Чернівці, 2018.

Кошкіна С. Майдан. Нерозказана історія: Головне розслідування подій Революції Гідності. Київ: БрайтСтарПаблішинг, 2015. 394 с.

Медведева Ю. Ю. Контрмодернізаційні особливості соціальної інституціоналізації відносин Російської православної церкви і держави: радянський і пострадянський період. *Грані*. 2016. № 140. С. 10-15. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2016_140_4.

Панельна дискусія «Війна Росії проти України 2014–2022 рр.: історична ретроспектива і спроби наукової рефлексії» (19–20 травня 2022 р.). *Український історичний журнал*. 2022. № 4

Якубова Л. Інтеграція Донбасу і Криму vs дезінтеграція України: історичний досвід, сучасні виклики (аналітична доповідь). Київ, 2019.

2. Матеріали до семінарських занять з «Історії України: цивілізаційний вимір».

Тема. Вступ до історії України: цивілізаційний вимір.

Міждисциплінарні зв'язки історії цивілізацій.

План заняття

1. Поняття «цивілізаційний вимір історії». У чому специфіка цивілізаційного підходу до історії?
2. Цивілізаційний вимір історії України: головні етапи та їхні особливості. 3. Міжпредметні зв'язки цивілізаційної історії України (філософія, культурологія, політологія)

Література

1. Бойко О. Д. Історія України: Навчальний посібник. 9-те. вид., випр. і доп. К., 2023. 560 с.
2. Історія цивілізації. Україна. Т. 1. Від кіммерійців до Русі (X ст. до н. е. – X ст.) / Н. С. Абашина, М. Ю. Відейко, О. В. Гопкало та ін.; упоряд. М. Ю. Відейко. Харків, 2020. 586 с. 3. Нові підходи до історіописання / упоряд. Берк П. К.: Ніка-Центр, 2010. 638 с.
4. Плохій Сергій. Брама Європи: Історія України від скіфських воєн до незалежності / Перек. з англ. Р. Клочка. Харків: КСД, 2016. 496 с.

5. Топольський Є. Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної нарації / пер. з польськ. Н. Гончаренко, наук. ред. Ю. Волошин. Київ:, 2012. 400 с.
6. Чугуєнко М. В. Україна, яка шокує. Харків: КСД, 2005. 352 с.
7. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О. Калакура, М. Юрій. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с. URL: <https://ipend.gov.ua/publication/tsyvilizatsijna-identychnist-ukrainstva-istoriia-isuchasnist/> 12

Тема 2. Першопочатки цивілізації на теренах України.

Наукова критика новітніх міфів про походження українців План заняття.

План заняття.

1. Чому сьогодні вважаються актуальними питання походження українського народу? Аргументуйте, будь ласка, власну точку зору, відштовхуючись від рекомендованих до семінару матеріалів.
2. Наскільки етногенез українців та давня історія України правдиво висвітлюється в мас-медіа? Наскільки сучасним є викладання історії України в школі, зокрема щодо походження українського народу? Проілюструйте власну позицію конкретними прикладами з власного досвіду.
3. Чи є питання етногенезу українців та давньої історії України політизованими і чому? Чи є спроби зробити історію українського народу більш давньою проявом 14 комплексу національної меншовартості? Обґрунтуйте, будь ласка, власну позицію.
4. Чи створює міфологізація етногенезу українців та давньої історії України загрозу суспільству та майбутньому держави? Які існують ризики через неправильне ставлення до етнічної історії?
5. Чому саме трипільська культура стала відправною точкою для створення етноміфології?

Література

1. Новітні міфи та фальшивки про походження українців. Збірник статей. Київ: Темпора, 2008. с. 7–82, 87–111.
2. Трипільська культура: міфи та фейки. 10 запитань історика. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=oDY92oB-Kqk>
3. Леонід Залізняка про походження українців. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3t6l6BTY5Fw2>.
4. Чугуєнко М. В. Україна, яка шокує. Харків: КСД, 2005. 352 с. Глава 1. Світле майбутнє на планеті мавп. С. 13-25. Глава 2. На порозі цивілізації. С. 36-53

Тема. Цивілізаційні особливості Давньої Русі очима сучасних істориків

План заняття

1. Проблема писемних джерел інформації про Русь. Таємниці давньоруських літописів (Вадім Арістов).
2. Як насправді пишеться історія: Київські князі – вихідці з «типичків»? (Олексій Толочко).

3. Дискусії довкола проблеми давньоруської народності.

Література

1. Войтович Л. В. Княжа доба на Русі: портрети еліти. Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; ЛНУ ім. І. Франка. Біла Церква: Олександр Пшонківський, 2006. 782 с.
2. Арістов Вадим. Лекція «Таємниці давньоруських літописів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YbqAn2KFJ2M>
3. Як насправді пишеться історія: Київські князі – вихідці з «типочків»? (лекція Олексія Толочка). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BrX11JKub9Q>
4. Залізняк Л. Давньоруська народність: нова версія старого міфу. Етнічна історія народів Європи. 2001. Вип. 9. С. 14–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2001_9_5.
5. Залізняк Л. Про п'яту графу мешканців княжого Києва. Мандрівець. 2012. № 4. С. 79–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mandriv_2012_4_15.
6. Гордієнко Д. Під знаком тризуба. Володимир Великий і його держава. К.: Кліо, 2024. 320 с.
7. Перелом. Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. Кн. 2 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2022. 803–1526 с.
8. Гордієнко Д. Під знаком тризуба. Володимир Великий і його держава. К.: Кліо, 2024. 320 с. 9.
- Чугуєнко М. В. Україна, яка шокує. Харків: КСД, 2005. 352 с.

Тема. Український Ранній Модерн у контексті глобальної історії

План заняття

1. Ранній Модерн і глобалізація 2.0. Український Ранній Модерн з «річпосполитським забарвленням». Три революції у Речі Посполитій (за Дмитром Вирським).
2. «Ренесансна держава» та «шляхетська революція».
3. «Феодалний капіталізм» як соціально-економічна база Речі Посполитої.
4. Мультифронтір: нова схема української історії. Україна як східний фланг «Великого кордону» / фронтиру Європи.
5. Український фінал Раннього Модерну. «Царська революція» XVIII століття і смерть козацтва.
6. Які повчальні уроки українського Раннього Модерну для сьогодення?

Література

1. Брехуненко В. Степовий кордон України серед світових фронтірів. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/stepovii-kordon-ukrayini-sered-svitovikhfrontiriv/>
2. Вирський Д. Про переповнення XVIII століття (або український фінал Раннього Модерну). URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2877-dmitrovirskij-pro-perepovnennya-khviii-stolittya-abo-ukrajinskij-final-rannogo-modernu>
3. Вирський Д. Ранній Модерн і глобалізація 2.0 – реально перша глобальна. URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/index.php/en/dyskusiya/2892-dmitro-virskijrannij-modern-i-globalizatsiya-2-0-realno-persha-globalna>
4. Перелом. Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. Кн. 1, 2 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2022.

5. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. М. Климчука. Київ : Laugus, 2015. 400 с.
6. Український Мультифронт. Нова схема історії України (неоліт – початок XX століття) / Ред. Сергій Громенко. К.: Фабула, 2024. 480 с.
7. Чугуєнко М. В. Україна, яка шокує. Харків: КСД, 2005. 352 с.
8. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Вид. 2-ге. К.: Критика, 2006. 581 с. URL: <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Jakovenko.pdf> 18

Тема. Переяславська угода 1654 року: «цивілізаційний вимір

План заняття

1. Сучасні паралелі та дискусії довкола Переяславської угоди: причини суспільного зацікавлення, оцінка головних точок зору та інтерпретацій.
2. Передумови українсько-московського союзу 1654 р.
3. Правовий та політичний зміст домовленостей між Богданом Хмельницьким і московським царем. Приєднання чи Возз'єднання?
4. Порушення угоди з боку Богдана Хмельницького й московського царя: причини.
5. Історичні наслідки угоди для України й Москви.

Література

1. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2016. 248 с.
2. Липинський В. Історичні студії та монографії. Україна на переломі 1657–1659. Київ: Темпора, 2023. Т. IV. Розділ III.
3. Машина часу. Про гібридні війни, Переяславську раду, військові дії Росії напередодні Конотопської битви. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qEsJqJUNOhM>
4. Перелом. Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. Кн. 2 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2022. 803–1526 с.
5. Переяславська рада: 350 років рабства чи військова необхідність? 10 запитань історика. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=k3mGvowCvAo>
6. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. М. Климчука. Київ : Laugus, 2015. 400 с.
7. Степанков В. С. Переяславська присяга 1654 р.: зміст і наслідки. Український історичний журнал. 2003, № 6. С. 28–39.
8. Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. У 2 кн. Київ : Інститут історії України, 2018. Кн. 1. 610 с.; Кн. 2. 580 с.

Тема. Цивілізаційні виміри української революції (1917–1921 рр.)

План заняття

1. Глобальний історичний контекст української революції 1917–1921 рр.: виклики та загрози для української соціалістичної Центральної Ради та Директорії УНР (див. уривок з праці Д. Донцова)
2. Чому лідери Центральної Ради НЕ проголосили державну незалежність України у 1917 році?
3. Чому Центральна Рада не підтримала український військовий самостійницький рух? Які причини перемоги російських більшовиків над УНР? Чому очільники УНР М. Грушевський і В. Винниченко не організували оборону очолюваної ними країни України і навіть не намагалися опиратися агресії з боку російських більшовиків? І

- чому згодом, Винниченко у 1920-му році спробував домовитися з більшовицькими окупантами, а Грушевський у 1924 р. пішов з комуністичною владою на співпрацю?
4. Дискусійні питання історії ЗУНР. Іван Монолатій про «чорних лебедів» української революції у Галичині та «зоосад ЗУНР».
5. У чому особливість підходу Івана Монолатія до історії ЗУНР? 21
6. Які моменти концепції Івана Монолатія викликають сумніви або критичні зауваження?

Література

1. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2016. 248 с.
2. Великочій В. Приреченість сконструйованих парадигм, або нове прочитання національного наративу. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2748-volodimir-velikochijprirechenist-skonstrujovanikh-paradigm-abo-nove-prochitannya-natsionalnogonarativu-refleksiji-shchodo-tsiklu-naukovikh-statej-profesora-i-monolatiya-chornilebedi-ukrajinskoji-revoljutsiji-ne-jmovirni-vipadki-zakhidnoukrajinskoji-derzhavnosti>
3. Донцов Д. Підстави нашої політики. Київ: Крила, 2023. 384 с.
4. Монолатій І. Зоосад «ЗУНР. Як політичні тварини будували західноукраїнську державність УНР... Частина 3. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2759-ivan-monolatiy-zoosad-zunryak-politichni-tvarini-buduvali-zakhidnoukrajinsku-derzhavnist-mertvij-lev-ne-zhivijpesik-metamorfozi-tvarinnogo-svitu-zakhidnoukrajinskikh-politikiv-i-shcho-z-togovijshlo-rozdil-1>
5. Монолатій І. Чорні лебеді української революції. (Не)ймовірні випадки західноукраїнської державності. URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2738-ivan-monolatiy-chornilebedi-ukrajinskoji-revoljutsiji-ne-jmovirni-vipadki-zakhidnoukrajinskoji-derzhavnosti>
6. Перелом. Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. Кн. 2 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2022. 803– 1526 с.

. Тема. Імперські міфи про Україну під час Другої світової війни

План заняття

1. У чому сутність «українського питання» напередодні та на початку Другої світової війни?
2. Чому евакуаційні заходи Кремля поставили мешканців окупованих загарбниками регіонів на межу виживання? Що таке тактика «випаленої землі» у радянському варіанті та чому її досі активно використовують російські військові?
3. Чому і як радянська влада депортувала українців під час Другої світової війни та після неї?
4. Як трактується колабораціонізм періоду Другої світової війни у вітчизняній історіографії?
5. Які міфи Другої світової війни експлуатує сучасна Росія?

Література

1. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2016. 248 с.
2. Від Рейхстагу до Івдзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій / В. В'ятрович, С. Громенко та ін. Харків: КСД, 2017. 356 с. (Історія без цензури. 3. Гриневич В. Політика пам'яті Другої світової війни в Україні: у пошуках ідентичності

та консолідації. URL:

http://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/07/grynevych_polityka.pdf

4. Козлова Д. Про Другу світову війну та Голокост: пам'ятання і забуття. URL:

<http://uamoderna.com/demontazh-pamyati/kozlova-memory-and-oblivion>.

5. Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У 2 книгах. Київ, 2022. URL:

<http://resource.history.org.ua/item/0016980> 6. Чугуєнко М. В. (Пост)колоніальна війна як предмет сучасної філософії: Світоглядний сенс сучасної війни: евристичні можливості постколоніальної теорії. Світоглядний сенс сучасної війни: соціогуманітарні аспекти: монографія / за ред. В. А. Кротюка; М-во оборони України, Харків. ун-т повітр. сил ім. І. Кожедуба. Харків: Факт, 2024. 509 с. С. 51–73.

Тема: Цивілізаційні виміри російсько-української війни: сучасні та історичні контексти, компаративні ретроспекції

План заняття

1. Феноменологія війни Росії проти України як об'єкт гуманітарних досліджень.
2. Війна як спроба реваншу за програне минуле.
3. Еволюція взаємовідносин України та Європейського Союзу під час російськоукраїнської війни: цивілізаційний вимір.
4. 1914–1918, 2014–2022: дві спроби остаточного вирішення українського питання Росією (порівняльний аналіз).
5. Жіночі досвіди війни: невидима дієздатність у контексті історії повсякдення та соціально-антропологічних студій.
6. Історична пам'ять як «кров і ґрунт» російської агресії.

Література

1. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2016. 248 с.
2. Лазарович М. В. «Душу й тіло ми положим за нашу свободу»: Україна в боротьбі проти збройної агресії Російської Федерації (2014–2020 роки) / Міністерство культури та інформаційної політики України. Київ : ПП АВІАЗ, 2020. 452 с.
3. Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У 2 книгах. Київ, 2022. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0016980>
4. Панельна дискусія «Війна Росії проти України 2014–2022 рр.: історична ретроспектива і спроби наукової рефлексії» (19–20 травня 2022 р.). Український історичний журнал. 2022. № 4. С. 5–31; 39–54. URL: <https://nasuperiodicals.org.ua/index.php/uhj/article/view/8084>
5. Чугуєнко М. В. (Пост)колоніальна війна як предмет сучасної філософії: Світоглядний сенс сучасної війни: евристичні можливості постколоніальної теорії. Світоглядний сенс сучасної війни: соціогуманітарні аспекти: монографія / за ред. В. А. Кротюка; М-во оборони України, Харків. ун-т повітр. сил ім. І. Кожедуба. Харків: Факт, 2024. 509 с. С. 51–73.
6. Ясь О. На зламах історичного часу, або Темпоральні образи сучасної російськоукраїнської війни: лекція / За ред. В. Смолія. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2023. 68 с. / За ред. В. Смолія. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2023. 68 с. URL: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S2>

САМОСТІЙНА РОБОТА З КУРСУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ: ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВМИР»

Самостійне завдання № 1.

Взяти Написання есе з теми «Історія моєї родини у контексті цивілізаційної історії України»

- Текст подавати на перевірку в електронному вигляді, надсилати на електронну пошту.

Методичні вказівки до написання роботи.

Актуалізація теми, обґрунтування необхідності її висвітлення.

Що Вам може дати опрацювання теми історії родини?

Яка користь для родини й вас персонально від виконання цієї дослідницької роботи?

Приміром,

- 1) Розуміння логіки й сенсу історичних подій крізь призму досвіду Вашої родини? Визначення впливу Вашої родини на хід історії.
- 2) Розуміння життєвих долі Ваших пращурів і родичів у контексті історичної долі країни? Визначення впливу історичних подій на долю Вашої родини.
- 3) Знання свого родоводу, перевірка глибини власної історичної пам'яті?
- 4) Доповнення та уточнення картини минулого, створеної істориками фахівцями?
- 5) Засвоєння на практиці методології історичного дослідження, опанування основами «ремесла» історика-дослідника?
- 6) Досвід написання і оформлення наукових текстів?

Поміркуйте над питаннями та визначитесь.

Головна ідея письмової роботи – пізнання історії України (і можливо ще й інших країн) крізь призму унікального історичного досвіду Вашої родини. Йдеться по суті про персоналізацію Вашого ставлення до історії України. Важливо зіставити історії родини та історії країни, осмислити та зрозуміти те, які події і чому саме запам'яталися найбільше, **як** (і чому саме так) бачили історичні події Ваші родичі.

Робота стане Вашим вагомим внеском у порятунок від забуття безцінного досвіду ваших близьких та рідних людей, і тим самим збереження зв'язку поколінь. Ви маєте особисто бути зацікавленими в тому, аби зберегти пам'ять про Вашу сім'ю. Висловіть власну

думку з приводу важливості та необхідності вивчення історії вашої родини в контексті історії України.

Разом з тим задля повноти та об'єктивності історичної картини необхідно:

- 1) Зібрати матеріал, опитавши ваших родичів (кого? То на Ваш вибір!). В ідеалі краще записати розповіді Ваших родичів на диктофон (аудіозапис лише для вас і архіву вашої родини!), тоді Ви можете у будь-який момент звернутись до аудіо запису, використовуючи його для написання роботи. Ще раз аудіо запис – то лише для Вашої зручності, мені його надсилати не треба!
- 2) критично ставитися до усних та письмових свідчень;
- 3) зіставляти свідчення очевидців (усна історія) з даними професійних істориків (де збігаються, а де розходяться і чому, на Вашу думку, так сталося);
- 4) розглядати явище у контексті (для цього потрібна загальна характеристика епохи на початку кожного з розділів).
- 5) визначити у яких саме історичних подіях і яким саме способом брала участь та чи інша особа?
- 6) звертати увагу не лише на героїчні та великі діяння Ваших пращурів, але й на головні риси повсякденності епохи (це можливо найцікавіше!). Вартий уваги досвід виживання у складних умовах, а також подробиці повсякденного життя в минулі часи (побут, звички, поведінка, уявлення тощо).
- 7) зіставляти свій власний досвід з досвідом предків (які відмінності тут наявні?);
- 8) спробувати у висновках підсумувати історичне значення сімейного архіву. Здобутки та втрати родини в ході історії. Повчальні історичні уроки для Вас. Традиції сім'ї, які варто продовжувати вам і вашим нащадкам.

Вибір для опису життєвих доль, а також міра докладності, відвертості та щирості на Ваш власний розсуд. Можна обрати також і себе самого/саму як об'єкт роботи, і тоді це буде історія Вашими очима, крізь призму Вашого особистого досвіду.

При небажанні вказувати імена родичів можна наводити лише ініціали, приміром, М.В.К. Але обов'язково вказувати роки життя. Приміром, 1917 року народження або (1812-1900).

ОСНОВНІ ВИМОГИ до ОФОРМЛЕННЯ ТЕКСТУ.

ОБСЯГ - 10-15 сторінок тексту (шрифт New Roman 12 або 14).

Головні критерії оцінки:

- 1) Розкриття теми;
- 2) Узагальнення на підставі аналізу особисто опрацьованого та осмисленого історичного матеріалу;
- 3) Виявлення зв'язку подій минулого із сьогоденням.
- 4) Зіставлення досвіду родини та поглядів істориків-фахівців з поясненням схожості та розбіжностей між ними.
- 5) Оформлення (наявність усіх структурних елементів есе, зокрема науково-довідкового апарату, тобто посилань)

ТИТУЛЬНИЙ АРКУШ

Харківський національний університет

ім. В. Н. Каразіна

Письмова робота

з історії України

з теми: “Історія моєї родини у контексті історії України”

Виконав (-ла):

студент (-ка)

I-го курсу

факультету

групи

Прізвище ім'я по-батькові.

Харків 2025 рік

СТРУКТУРА РОБОТИ на 2-й сторінці **ПЛАН** (сама сторінка не нумерується)

У плані зазначати №№ сторінок та № розділів та їхню назву.

На 3-й сторінці розпочинається ВСТУП до есе (сама сторінка **не нумерується!**)

ВСТУП: основні складові:

1) Обґрунтування актуальності теми, її зв'язку із сучасністю (не менш трьох позицій, за якими порівнюєте минуле та теперішнє). Як Ви самі бачите для чого потрібне (або непотрібне) дослідження?

2) Постановка проблеми.

ОСНОВНА ЧАСТИНА поділяється на розділи із відповідними назвами.

Обов'язково робити посилання в тексті на використані Вами монографії, статті та усні свідчення очевидців (науково-довідковий апарат)!

ВИСНОВКИ

Підсумки праці. Історичне значення сімейного архіву. Здобутки та втрати родини в ході історії. Повчальні історичні уроки для Вас. Традиції сім'ї, які варто продовжувати нащадкам.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ (наприкінці роботи, на окремому аркуші).

У списку вказується не менш 3-х найменувань наукових видань! Наводяться лише ті видання, які реально використовувалися під час праці над темою.

Прізвища авторів або назви книжок наводяться або в алфавітному, або у хронологічному порядку за правилами бібліографічного опису (див. нижче)

Бібліографічний опис монографічного видання (взірець):

Забужко О. Філософія української ідеї. Київ: Основи, 1993. 123 с.;

Бібліографічний опис періодичного видання:

Євшан М. Іван Франко. *Літ.-Наук. Вісник*. 1913. Кн.7-9. С.286-290

НАУКОВО-ДОВІДКОВИЙ АПАРАТ!

Посилання всередині тексту! Не плутати посилання всередині тексту й список літератури наприкінці роботи!

***Посилання тільки на ті видання, які реально використовуються в роботі!**

Правила оформлення посилань: або 1) Посилання внизу на кожній сторінці, під рискою, що відокремлює виноску від тексту:

Забужко О. Філософія української ідеї.-К.,1993.-С.55

або 2) Список літератури у кінці, а в тексті після кожної цитати чи фрагмента [1;с.75], де 1 - номер видання,вказаного у списку літератури.

При посиланні на Інтернет-сайти обов'язково зазначати назви сайтів та їхні точні електронні адреси.

Посилання на свідчення очевидців.

“зі слів моєї бабусі Наталі Петрівни Корж” або “Зі слів бабусі Н.П.К.”

*****ВИКОРИСТАННЯ ЧУЖИХ ПОСИЛАНЬ КАРАЄТЬСЯ як ПЛАГІАТ**

(посилатися винятково на те видання, яке використовуєш!).

Самостійна робота № 2

Взяти участь у роботі студентського наукового гуртка ідвідати не менше 3-х занять у

Питання, задачі, завдання або кейси для поточного та підсумкового контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти, для контрольних робіт, передбачених навчальним планом, післятестастійного моніторингу набутих знань і вмінь з навчальної дисципліни Завдання семестрових екзаменів

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ до іспиту

з ІСТОРІЇ УКРАЇНИ: ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР.

1. Необхідність вивчення історії України на сучасному етапі. Навіщо громадянину України вивчати історію України?
2. Як можлива «глобальна історія України»? Тімоті Снайдер та його підхід до вивчення українського історичного минулого.
3. Сучасні історичні дискусії з проблем історії України: теми, учасники, мотиви, підходи, суспільне й наукове значення.
4. Доісторична доба на теренах України. Новітні міфи та фальшивки щодо походження українського народу.
5. Давньогрецькі міста-держави у Північному Причорномор'ї. Ольвія та Боспорське царство: схожість та відмінність суспільно-політичного розвитку. Вплив античної (еліно-римської) цивілізації на українську культуру та меньальність.
6. Суспільство та культура скіфів: головні особливості. Чим можуть бути цікаві спадок та історичний досвід скіфів для наших сучасників?
7. Суспільство та культура савроматів (сарматів): загальна характеристика. Чим можуть бути цікаві спадок та історичний досвід савроматів для наших сучасників?
8. Теорії слов'янського етногенезу. Конструктивістська теорія (Флорін Курта)
9. Дискусії довкола походження Давньої Русі: причини, етапи, наслідки.
10. Соціальний лад Давньої Русі. Феодалізм чи удільний порядок? Особливості давньоруського “удільного порядку”.
11. «Аскольдове» та «Володимирове» хрещення Русі Аскольдом та Володимиром: передумови, етапи та історичне значення.
12. Політична роздробленість на Русі: причини, суть, наслідки. Сучасні оцінки удільної роздробленості.
13. Русь та «Великий Степ»(печеніги, половці, татари): особливості стосунків осілої та кочової культур у X-XIII ст.

14. Галицько-Волинська держава в XII-XIV ст.: основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики. У чому цінність історичного спадку Галицько-Волинського князівства для державницької традиції України?
15. Давньоруська народність: нова версія старого міфу (Леонід Залізник).
16. Українські землі у складі Великого князівства Литовського.
17. Українські землі у складі Речі Посполитої: ідеологічні стереотипи, провідні тенденції, досвід.
18. Берестейська релігійна унія 1596 р. у світлі сучасної української історіографії: передумови, суть та історичні наслідки.
19. Православний культурно-національний рух XVI-XVII ст. Діяльність братств. Життя та ідеї Івана Вишенського.
20. Ранній Модерн і глобалізація 2.0. Український Ранній Модерн з «річпосполитським забарвленням». Три революції у Речі Посполитій, за Дмитром Вирським.
21. Український фінал Раннього Модерну. «Царська революція» XVIII і смерть козацтва. Які повчальні уроки українського Раннього Модерну для сьогодення?
22. «Мультифронтир» як нова схема української історії. Степовий кордон серед степових фронтирів.
23. Козаччина як культурний феномен християнсько-мусульманського прикордоння. Спосіб життя та риси ментальності козаків.
24. Українська ранньомодерна революція XVII ст.: передумови та характер.
25. Мілітарна «держава» Богдана Хмельницького: кордони, устрій. Проблема міжнародно-правового статусу.
26. Історична оцінка українсько-московського союзу 1654 року. Актуальні паралелі.
27. «Руїна» Гетьманщини: причини та наслідки. У чому повчальність досвіду «Руїни» для нашого сьогодення.
28. Політична діяльність гетьмана І. Виговського: актуальні паралелі.
29. Іван Мазепа як історична постать та символ антиімперського руху. Чому імперська пропаганда століттями проклинає гетьмана Мазепу, попри те, що він не чинив збройного опору російській окупації?
30. Обмеження царизмом української автономії у першій половині XVIII ст. Малоросійські Колегії.
31. Ліквідація царизмом української автономії у другій половині XVIII ст.: причини, етапи, наслідки.
32. Гайдамаччина та «Коліївщина»: передумови, етапи розгортання, оцінка наслідків.
33. Українське етнонаціональне відродження на східноукраїнських землях у першій половині XIX ст.: передумови, етапи розвитку, історичне значення.
34. Кирило – Мефодіївське братство: склад, програмні документи та історичне значення його діяльності.
35. Етнонаціональне відродження на західноукраїнських землях у першій половині XIX ст.: передумови, напрями розвитку, особливості та історичне значення.
36. Основні етапи та особливості українського національного руху в Галичині у другій половині XIX ст. Москвофільство та народовство.
37. Виникнення та ідеологічна еволюція РУП-УСДРП. Провідні ідеї "Самостійної України" М. Міхновського
38. Україна в роки Першої світової війни (1914-1918 рр.). 1914–1918, 2014–2022: дві спроби «остаточного вирішення» українського питання Росією (порівняльний аналіз етнополітики імперії на українських землях).
39. Українська Центральна Рада: утворення, партійний склад, еволюція програми.
40. Чому керівництво Центральної Ради не виявляло рішучості у здобутті автономії та не проголосило незалежність у 1917 році?
41. Українська Держава 1918 року та Директорія УНР: виникнення, напрями розвитку, загибель: головні історичні уроки.

42. Західноукраїнська народна республіка (ЗУНР) у світлі сучасних історіографічних підходів. Іван Монолатій про «чорних лебедів» української революції у Галичині та політиків ЗУНР.
43. Селянський повстанський рух 1918-21 рр. : причини та наслідки.
«Холодноярська республіка»
44. Агресія Радянської Росії проти УНР в 1917-1921 рр. Встановлення Радянської влади в Україні. Політика доби «воєнного комунізму». «Червоний терор»: причини та наслідки.
45. Дмитро Донцов про причини поразки української революції 1917-1921 рр. («Підстави нашої політики»)
46. Українське національно-культурне відродження 1920-тих рр.: передумови, рушійні сили, напрями, наслідки.
47. Тоталітарна модернізація СРСР. Індустріалізація. Колективізація українського села. Ціна сталінської «революції згори».
48. Масові репресії 1930-х в Україні як інструмент етнополітики радянського уряду.
«Великий терор»: причини та наслідки.
49. Голодомор як одна з форм імперської політики геноциду української нації: проблеми визнання, напіввизнання, заперечення.
50. Західна Україна, Буковина та Закарпаття в 1920–1939 рр. Український національно-визвольний рух у міжвоєнну добу.
51. Українське питання напередодні та на початку Другої світової війни (1939-1941 рр.).
52. Нацистський окупаційний режим на українських землях (1941-44 рр.).
53. Колаборація та Опір на окупованих нацистами українських землях (1941-44 рр.).
54. Чому евакуаційні заходи Кремля поставили мешканців окупованих загарбниками регіонів на межу виживання? Що таке тактика «випаленої землі» у радянському варіанті та чому її досі активно використовують російські військові?
55. Чому і як радянська влада депортувала українців під час Другої світової війни та після неї?
56. Які міфи Другої світової війни експлуатує сучасна Росія? Як «велика перемога» у Другій світовій війні стала ідеологією агресивної політики сучасної Росії?
57. Яким є дискурс «Великої вітчизняної війни» у сучасній війні Росії проти Як Путін допоміг краще зрозуміти Гітлера і як тепер розповідати в школі про Другу світову війну України?
58. Історична та культурна пам'ять про Другу світову війну в Україні та РФ: відмінності у ставленні, причини відмінностей.
59. Репресивна діяльність каральних органів тоталітарних держав (СРСР, Польська Народна Республіка) на теренах Західної України в 1940-1950-х рр.
60. Історична оцінка ролі ОУН та УПА в українському національно-визвольному русі (1929-1956 рр.): історична правда проти імперських міфів.
61. Україна у другій половині 1940-на початку 1950-х рр.: особливості політичного та соціально-економічного життя
62. «Відлига» (1953-1964) як політичне та культурне явище.
63. Україна в добу «розвиненого соціалізму»(1965-1985). Сучасна ностальгія за часами «застою»: міфи та історична реальність.
64. Дисидентський та правозахисний рух в УРСР 1950-80-х рр.
65. «Перебудова» в Україні: задум, реалізація й наслідки.
Чорнобильська катастрофа 1986 року: причини та її історичне значення.
66. Проголошення державної незалежності України 24 серпня 1991 р.: передумови, рушійні сили, наслідки.
67. Українська держава у 1991-2021 рр.: етапи й провідні тенденції політичного та соціально-економічного розвитку.
68. Українсько-російські стосунки в 1991-2014 рр.: основні напрями, проблеми.
69. Російська «гібридна агресія» проти України у 2014-2021 рр. Анексія Криму, окупація Донбасу.

70. Україна та світові інтеграційні процеси 1991-2023 рр. Євроатлантичні прагнення України: цілі, етапи, проблеми та перспективи.
71. Російське вторгнення в Україну в 2022-2023 рр.: причини та наслідки. Окупація та військові злочини РФ. Морально-політична консолідація українського суспільства та міжнародна підтримка.
72. Жіночі досвіди війни 2022-2023 рр.: невидима дієздатність у контексті історії повсякдення та соціально-антропологічних студій.

Зразок екзаменаційного завдання

Зразок екзаменаційного завдання (тест).

Згідно з концепцією Леоніда Залізняка, який період визначається як «Етногенез (Цивілізаційна фаза для українців)»?

- А) II тис. до н. е. – V ст. н. е.
- Б) X ст.. (Правильна відповідь)
- В) XVII ст. – 1764 р.
- Г) 1991 р. – донині.